ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАВДАНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УПРАВЛІНЬ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

БОГДАНОВ Роман Ігорович - директор Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому, доктор філософії з менеджменту

ORCID: https://orcid.org/0009-0004-4790-7627

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2023.3.35

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виокремлено ключові завдання діяльності територіальних управлінь Державного бюро розслідувань. Аргументовано, що завдання представляють собою встановлені законодавством визначальні настанови діяльності, саме ними окреслюється роль територіальних управлінь ДБР у системі правоохоронних органів держави.

Ключові слова: завдання, правове регулювання, територіальні управління, Державне бюро розслідувань.

Постановка проблеми

Ефективність роботи Державного бюро розслідувань напряму залежить від роботи його територіальних управлінь. Останні фактично є організаційно-структурними суб'єктами реалізації повноважень цього відомства, які у свою чергу мають статус публічної юридичної особи. Змістом правоохоронної діяльності вказаних суб'єктів є реалізація повноважень Державного бюро розслідувань щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, підслідних йому в межах відповідних областей та населених пунктів, на які поширює свою діяльність відповідне управління. Варто також відмітити, що правоохоронна діяльність територіальних управлінь здійснюється на професійній основі суб'єктами (що пройшли конкурсний відбір та склали присягу) в межах визначених законодавством повноважень та територіальної компетенції відповідних управлінь [1]. Для того, щоб більш змістовно вивчити сутність діяльності територіальнимх управлінь ДБР, важливим є завдань їх діяльності.

Стан дослідження

Слід зауважити, що в останні роки ряд проблемних питань, пов'язаних із діяльністю Державного бюро розслідувань, у своїх наукових працях розглядали: К. В. Антонов, М. В. Білько, П. С. Єпринцев, Л.В. Мелех, О. М. Музичук, С.О. Островський, В. І. Фелик, Н. В. Янюк та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в юридичній літературі недостатньо опрацьованим є питання характеристики діяльності територіальних управлінь ДБР.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб встановити коло та надати характеристику завданням територіальних управлінь Державного бюро розслідувань. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: розкрити наукові погляди вчених, які досліджували питання завдань діяльності Державного бюро розслідувань; здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює діяльність ДБР взагалі, а також його територіальних управлінь, зокрема.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо встановлення кола

та характеристики завдань територіальних управлінь Державного бюро розслідувань.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження відзначимо, що завдання представляють собою нормативно-визначенні обсяги діяльності наділеного владними повноваженнями суб'єкта управлінської діяльності, що обумовлені прагненням реалізації мети його існування. З урахуванням того, що територіальні управління є частиною структури ДБР як правоохоронного органу, доцільно зосередити увагу на завданнях його саме у правоохоронній сфері. На погляд В.Г. Гриценка, головним завданням правоохоронних органів є відновлення порушеного права як комплекс правових дій, на які примушують фізичну або юридичну особу, що порушила право, зумовила збитки, заподіяла злочин або інші негативні наслідки. Завдання правоохоронної системи – це складові елементи мети, цілі, що направлені на гарантування безпеки та захисту прав свобод та інтересів особи, громадянина, держави та суспільства в цілому, збереження суверенітету територіальної цілісності держави та конституційного ладу і створення умов для швидкого поновлення порушених прав [2, с. 89-90]. Дійсно слід погодитися із тим, що в основі правоохоронної діяльності покладено примус, який застосовується до визначеного кола осіб, але, разом із цим, відновлення порушеного права доцільно розглядати як одне з низки головних завдань.

Доцільно погодитися із зауваженням, що в даний час завдання правоохоронних органів мають координуватися із завданнями суспільства і держави в сучасних умовах. Сьогодні таке співвідношення потребує і зумовлює новий зміст державно-управлінських відносин, що полягає у якісних змінах односторонньо владних відносин, які не мають бути домінуючими. При цьому державно-управлінські відносини існують у формі не лише адміністративно-управлінських відносин, а регулюються нормами різних галузей права. Наприклад, В.Г. Гриценко наводить таку систему завдань правоохоронних органів: 1) охорона прав, свобод громадянина, забезпечення його особистої безпеки. Особиста безпека трактується як стан захищеності прав і свобод від будь-яких посягань ззовні; 2) забезпечення відновлення порушених прав, охорона і забезпечення громадського порядку; 3) забезпечення охорони національної безпеки, підвищення авторитету правоохоронної діяльності; 4) запобігання злочинам і їх припинення. Запобігання за своєю суттю полягає в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку певних осіб, схильних до такої поведінки; усунення причин, які сприяють здійсненню правопорушень. Припинення злочинів полягає в припиненні неправомірної поведінки, що вже мала місце; 5) протидія корупції і боротьба з організованою злочинністю; 6) охорона стратегічно важливих об'єктів [3, с. 100-101].

С.В. Россоха та І.М. Рогач стверджують, що основним завданням правоохоронних органів є охорона законності та правопорядку, захист прав і свобод людини і громадянина, боротьба зі злочинністю, а також попередження та профілактика правопорушень, які здійснюються тільки на підставі закону та відповідно до закону особами, які перебувають на службі в правоохоронних органах і мають спеціальну професійну підготовку. Крім того, діяльність правоохоронних органів пов'язана з вирішенням також інших допоміжних завдань: 1) прийняття та розгляд повідомлення про вчинення злочину або іншого правопорушення; 2) безпосереднє виявлення ознак злочину чи правопорушень; 3) мінімізація ризиків заподіяння шкоди; 4) виконання обов'язків з дотриманням усіх необхідних, у тому числі процесуальних вимог; 5) дотримання законності [4, с. 126].

Доволі широко завдання правоохоронних органів визначає й О.М. Рєзнік як основні цілі організації та діяльності правоохоронних органів держави, до яких відносяться: охорона суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави; гарантування безпеки і захист прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства та держави в цілому; створення умов для відновлення порушених прав; боротьба зі злочинністю та цілеспрямований розвиток системи правоохоронних органів [5, с. 210].

Підсумовуючи викладені погляди авторів щодо завдань правоохоронних органів, слід вказати на їх розумінні як ідеальному резуль-

таті діяльності, що визначає її спрямування. Головні завдання розкриваються в розширеному вигляді, до них більшість авторів відносить: захист прав і свобод людини, суспільного порядку та конституційного (державного) ладу, відновлення порушеного правопорядку. Такі завдання є спільними для всіх правоохоронних суб'єктів та нормативно деталізуються щодо специфіки діяльності кожного окремого органу.

Згідно Закону України «Про Державне бюро розслідувань», його завданнями є запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування низки злочинів, що мають особливе значення для забезпечення правопорядку, а саме: 1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу» (Президента України, Голови Верховної Ради України та його заступників, голів постійних комісій Верховної Ради України та їх заступників, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, Голови та членів Конституційного Суду України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів вищого спеціалізованого суду України, Генерального прокурора України та його заступників), особами, посади яких віднесено до першої-третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України; 2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора-керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; 3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості) [6]. Отже, саме перелічені дії у сфері боротьби із визначеним колом злочинів складає специфіку завдань правоохоронної діяльності ДБР.

Оскільки такі завдання знаходять свою основну реалізацію в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності територіальних управлінь ДБР, доцільно розглянути й спеціальні завдання цих напрямків. Завдання досудового розслідування в літературі характеризують відповідно до КПК щодо: швидкого, повного та неупередженого встановлення всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження, викриттю винуватих і невідворотності відповідальності та покарання щодо них, забезпечення правильного застосування закону, недопущення притягнення до відповідальності невинуватих, відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, виховання у громадян необхідності дотримання вимог закону. Вимога швидкості полягає в тому, що винуватий у вчиненні кримінального правопорушення та всі обставини його вчинення повинні бути з'ясовані в найкоротший термін від моменту вчинення самого кримінального правопорушення. Швидкість розслідування дає змогу своєчасно виявити, закріпити і дослідити докази у кримінальному провадженні. Невідворотність відповідальності та покарання вимагає, щоб жодне кримінальне правопорушення не залишилося нерозкритим. Реалізація цієї вимоги має важливе значення для практики досудового розслідування. Повнота та неупередженість дослідження обставин кримінального провадження покликані забезпечити викриття винуватих у вчиненні кримінального правопорушення і не допустити притягнення до кримінальної відповідальності невинуватих. Забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди вимагає від слідчого, прокурора вжити своєчасних і реальних заходів щодо виявлення майна, та повернення його законному власнику [7, с. 12-13].

С.О. Чістікова до завдань досудового слідства відносить такі: 1) охорона прав та законних інтересів громадян, суспільства; 2) швидке і повне розкриття злочинів; 3) встановлення об'єктивної істини по кримінальній справі;

4) викриття винних; 5) притягнення винних у здійсненні злочинів до кримінальної відповідальності як обвинувачених; 6) недопущення притягнення до кримінальної відповідальності невинних осіб; 7) реабілітація осіб, необґрунтовано притягнутих до кримінальної відповідальності і забезпечення відшкодування заподіяного їм збитку; 8) визначення необхідності кримінально-правового впливу або можливості обмежитися застосуванням заходів суспільного впливу; 9) забезпечення відшкодування матеріального збитку, заподіяного злочином; 10) виявлення й усунення причин злочинів і умов, що сприяли їх здійсненню; 11) створення необхідних передумов для правильного вирішення кримінальних справ судом; 12) забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист; 13) виховання громадян в дусі неухильного додержання Конституції і законів України [8, с. 234]. Авторка поєднує як загальні завдання правоохоронних органів, так і специфічні завдання досудового слідства.

На думку В.В. Матуса та В.В. Абламської, ключовими завданнями досудового розслідування є: з'ясувати обставини вчинення кримінального правопорушення (час, місце, спосіб учинення, а також інформацію про потенційних підозрюваних); зібрати докази про вчинення злочину (показання, фото- та відеоматеріали, які можуть допомогти встановити факти злочину та визначити особу, яка його вчинила); оцінити зібрані докази (стосовно їх достовірності, допустимості, достатності); прийняти рішень про повідомлення особі про підозру, направлення кримінального провадження до суду (або його зупинення чи навіть закриття); попередити вчинення повторних кримінальних правопорушень [9, с. 236]. З урахуванням специфіки досудового слідства, яке проводить ДБР, воно виконує специфічні завдання, що напряму витікають із загальних завдань. Їх особливості обумовлені категорією осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, та сферою вчинення злочинів.

Завданням оперативно-розшукової діяльності, у тому числі тієї, що здійсняє ДБР згідно Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [10]. Таким чином, основні завдання пов'язані із пошуком і фіксацією інформації, що стосується кола підслідних злочинів.

Разом із цим В.Д. Пчолкін більш широко розглядає завдання оперативно-розшукової діяльності в частині забезпечення кримінального провадження. Перше завдання стосується виявлення злочинів та кримінального процесуального доказування злочинної діяльності і винуватості осіб, що вчинили кримінальне правопорушення. Друге завдання пов'язане з питаннями подолання протидії злочинного середовища розслідуванню і судовому розгляду кримінальних правопорушень. Необхідність вирішення цього завдання може випливати як з матеріалів оперативно-розшукової діяльності, так і з отриманих в ході проведення слідчих (розшукових) дій. Третє завдання стосується забезпечення безпеки учасників кримінального процесу заходами та засобами оперативно-розшукової діяльності. Четверте – пов'язане з гарантуванням принципу невідворотності відповідальності винних за скоєне [11, с. 260-261]. Такі завдання мають супроводжувальний щодо вищеназваних характер.

Отже, завдання територіальних управлінь знаходять деталізацію щодо конкретних видів діяльності та забезпечення їх реалізації. Зокрема, на погляд І.В. Цюприка, з метою знешкодження економічного підґрунтя організованих злочинних угруповань, протидії корупції, у вищих ешелонах влади, перекриття каналів легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відтоку валютних коштів за кордон, зокрема до офшорних зон, забезпечення відшкодування збитків, завданих громадянам, суб'єктам господарювання та державі організованою злочинністю, на підрозділи ДБР має покладатись комплекс пріоритетних завдань, таких як: виявлення системних причин та умов організованої злочинності, планування організаційних і прак-

тичних заходів щодо їх усунення; створення й забезпечення координації розвідувальних органів та їх взаємодії між собою, зокрема для узгодженого розвідувального оцінювання; комплексне використання сил, засобів і методів оперативних підрозділів та служб у практичному відпрацюванні, оперативній розробці учасників конкретних організованих груп і злочинних організацій, насамперед з корумпованими зв'язками, територій (регіонів, міст, районів та селищ), у масштабах яких функціонують структури їх економічних передумов; переорієнтація інформаційно-довідкової роботи в розвідувально-аналітичну, розширення доступу до отримання та обробки відкритих джерел інформації, інформаційних систем органів державної влади та мережі Інтернет, створення й забезпечення можливостей агентурної та технічної розвідки, електронного перехоплення й моніторингу телекомунікацій; організація проведення негласних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у межах оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень; використання негласного апарату зі стратегічною і тактичною метою; поєднання оперативно-розшукових, кримінальних процесуальних, адміністративно-процесуальних, господарсько-процесуальних та цивільно-процесуальних заходів щодо ліквідації структур економічних передумов організованих груп і злочинних організацій та їх корумпованих зв'язків, тощо [12, с. 180-181]. Перелічені завдання мають доволі деталізований характер, а також знаходять свій прояв в реалізації конкретних напрямків діяльності територіальних управлінь ДБР.

Висновки

Підсумовуючи викладене доцільно сформулювати низку висновків. Завдання представляють собою встановлені законодавством визначальні настанови діяльності, саме ними окреслюється роль територіальних управлінь ДБР у системі правоохоронних органів держави. Чинне законодавство не розмежовує завдання ДБР як правоохоронного органу та завдання територіальних управлінь як елементів, що входять до його організаційної структури. Отже, такі завдання виходять з того, що територіальні управління є головними суб'єктами виконання покладених на ДБР завдань на тих територіях, що віднесені до їх відання. Таким чином, завданнями можна назвати запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції ДБР, які вчинені в межах адміністративно-територіальних одиниць, на яких поширює свою діяльність відповідне територіальне управління. Такі завдання конкретизуються щодо провадження основних напрямків діяльності, зокрема: оперативно-розшукової та слідчої, забезпечення матеріально-технічної та кадрової можливості їх реалізації.

Література

1. Курепін Р. Ю. Зміст та особливості правоохоронної діяльності територіального управління Державного бюро розслідувань. *Право.UA*. 2023. № 1. С. 242–247. DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.1.35

2. Гриценко В. Г. Завдання правоохоронної системи України. Форум права. № 4. 2014. С. 89-92. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/file:///C:/Users/%D0%98%D1%80%D0%B0/Downloads/FP_index.htm_2014_4_18.pdf

3. Гриценко В.Г. Щодо визначення завдань правоохоронних органів. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «ПРАВО». 2020. № 1 (1). С. 99-101

4. Россоха С.В., Рогач І. Завдання правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку держави: окремі аспекти. Конституційно-правові академічні студії. № 1. 2016. С. 125-130

5. Рєзнік, О.М. Мета, завдання та функції правоохоронних органів, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 208-211

6. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text

7. Досудове розслідування: навч. посібник / Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю. А. Комісарчук та А. Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с.

8. Чистікова С. О. Досудове слідство як основна форма досудового розслідування.

АНОТАЦІЯ

Акцентовано увагу на тому, що з урахуванням специфіки досудового слідства, яке проводить Державне бюро розслідувань, воно виконує специфічні завдання, що напряму витікають із загальних завдань відомства. Їх особливості обумовлені категорією осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, та сферою вчинення злочинів.

Наголошено, що завдання представляють собою встановлені законодавством визначальні настанови діяльності, саме ними окреслюється роль територіальних управлінь ДБР у системі правоохоронних органів держави. Чинне законодавство не розмежовує завдання ДБР як правоохоронного органу та завдання територіальних управлінь як елементів, що входять до його організаційної структури. Отже, такі завдання виходять з того, що територіальні управління є головними суб'єктами виконання покладених на ДБР завдань на тих територіях, що віднесені до їх відання.

Узагальнено, що завданнями територіальних управлінь ДБР є запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції ДБР, які вчинені в межах адміністративно-територіальних одиниць, на яких поширює свою діяльність відповідне територіальне управління. Такі завдання конкретизуються щодо провадження основних напрямків діяльності, зокрема: оперативно-розшукової та слідчої, забезпечення матеріально-технічної та кадрової можливості їх реалізації.

Ключові слова: завдання, правове регулювання, територіальні управління, Державне бюро розслідувань.

SUMMARY

Attention is focused on the fact that, taking into account the specifics of the pre-trial investigation conducted by the State Bureau of Investigation, it performs specific tasks that directly follow from the general tasks of the department. Their features are determined by the category of persons against whom criminal proceedings are being conducted and the scope of crimes.

It is emphasized that the tasks represent the defining guidelines of activity established by the legislation, they outline the role of the territorial offices of the SBI in the system of law enforcement agencies of the state. The current legislation does not distinguish between the tasks of the SBI as a law enforcement body and the tasks of territorial administrations as elements included in its organizational structure. Therefore, such tasks proceed from the fact that territorial administrations are the main subjects of the implementation of the tasks assigned to the DBR in the territories assigned to them.

It is summarized that the tasks of territorial offices of the SBI are prevention, detection, termination, disclosure and investigation of criminal offenses assigned to the competence of the SBI, which are committed within the administrative-territorial units on which the relevant territorial administration extends its activities. Such tasks are specified in relation to the implementation of the main areas of activity, in particular: operative and investigative and investigative, ensuring material, technical and human resources for their implementation.

Keywords: task, legal regulation, territorial management, State Bureau of Investigation.

Пріоритетні напрями діяльності Національної поліції України. Тези доповідей учасників науково-практичної конференції курсантів, студентів та слухачів магістратури (м. Харків, 12 грудня 2018 р.). Харків. 2018. С. 233-236

9. Матус В. В., Абламська В. В. Сутність, мета і завдання досудового розслідування: теоретико-правова характеристика. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2023. № 2 (101), ч. 2. С. 231-238

10. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text

11. Пчолкін В. Д. Сутність і завдання оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження. Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 312 с. С. 259-262

12. Цюприк І.В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 2 (99). 2016. С. 177-185